

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ КОМИТЕТЕРИНИҢ, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ СОВЕТТЕРИНИҢ ОРГАНЫ

1956
МАРТ
3
СУББОТА
№ 47 (3500)
Өртөө 20 коп.

Үр үеге болгаш улуг чедикшикниң болурунга таарыштыр кылган план чок тургаш, ажылдап болбас дээрзиниң дугайында бодунуң билдингер айтышкынын Владимир Ильич Ленин биске артырган. Беш чыл планнарын ажылдап кылыр болгаш боттандырар талазы-биле бистик практикавыс болза Ленинниң бо айтышкынын күүседип турары болур-дур.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының чаа программазын белеткээр дугайында

СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДОКТААЛЫ

(1956 чылдың февраль 25-те чаңыс үн-биле хүлээп алган)

Бистик партияның төөгүлүг дуржулгазынга, социалистг чурттарның акы-дуңма партияларының дуржулгазынга, делегейниң бүгү коммунистг болгаш ажылчын шимчээшкениниң дуржулгазынга болгаш чедикшикнеринге үндөзилээш чогаадыкчы хөгжүп турар марксисчи-ленинчи теорияның кол чүүлдерин барымдаалааш, а ол ыш-наш коммунистг тургузуушкунуң, Совет Эвилелиниң экономика болгаш культура хөгжүлдөзүнүн белеткеп турар перспективтиг планын барымдаалап тургаш, Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының программазының төлевилелин белеткээрин Төп Комитетке СЭКП-ниң XX съездизи дагзып тур.

Программаның төлевилелин калбаа-биле чугаалажып көөр төлээде, партияның программазының төлевилелин СЭКП-ниң XXI съездизинге чедир чарлап үндүрерин Төп Комитетке съезд дагзып тур.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИНИҢ ПЛЕНУМУ

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының XX съездизинден соңгутурган СЭКП Төп Комитетиниң Пленуму 1956 чылдың февраль 27-де болган.

СЭКП ТН-НЫҢ ПРЕЗИДИУМУН моон адаанда составтыг кылдыр Пленум соңгаан:

Президиумнуң кежигүннери: эштер БУЛГАНИН Н. А., ВОРОШИЛОВ К. Е., КАГАНОВИЧ Л. М., НИРИЧЕНКО А. И., МАЛЕНКОВ Г. М., МИКОЯН А. И., МОЛОТОВ В. М., ПЕРВУХИН М. Г., САБУРОВ М. З., СУСЛОВ М. А., ХРУЩЕВ Н. С.

Президиумнуң кежигүнгө кандидаттар: эштер ЖУКОВ Г. К., БРЕЖНЕВ Л. И., МУХУТДИНОВ Н. А., ШЕПИЛОВ Д. Т., ФУРЦЕВА Е. А., ШВЕРНИК Н. М.

СЭКП ТН-НЫҢ Секретариадын моон адаанда составтыг кылдыр Пленум соңгаан: эштер ХРУЩЕВ Н. С. — СЭКП ТН-НЫҢ Бирги Секретары, АРИСТОВ А. Б., БЕЛЯЕВ Н. И., БРЕЖНЕВ Л. И., ПОСПЕЛОВ П. Н., СУСЛОВ М. А., ФУРЦЕВА Е. А., ШЕПИЛОВ Д. Т.

СЭКП ТН-НЫҢ чанында Партияның Контроль Комитетиниң даргазынга эш Н. М. ШВЕРНИКТИ, Партияның Контроль Комитетиниң даргазының оралакчызынга — эш П. Т. КОМАРОВТУ Пленум соңгаан.

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының Төп Ревизия Комиссиясында

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиязының Төп Ревизия Комиссиязының хуралы 1956 чылдың февраль 27-де болган. Комиссияның даргазынга эш П. Г. МОСКАТОВТУ Төп Ревизия Комиссиязы соңгаан.

СЭКП ТН-НЫҢ РСФСР талазы-биле Бюрозунуң дугайында

Республик организацияларының, областарның, крайларның партия, совет болгаш ажыл-агый органның ажылын улам тодаргай удуртур болгаш Россияның Совет Федеративтиг Социалистг Республиказының ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуң айтыргыларын улам оперативтиг шийирлээр сорулга-биле СЭКП-ниң Төп Комитети СЭКП ТН-НЫҢ РСФСР талазы-биле бюрозун тургускан.

СЭКП ТН-НЫҢ РСФСР талазы-биле бюрозунуң даргазынга СЭКП ТН-НЫҢ Бирги Секретары эш Н. С. Хрущевты болгаш Бюро-нуң Даргазының оралакчызынга — СЭКП ТН-НЫҢ секретары эш Н. И. Беляевти бадылаан.

СЭКП ТН-НЫҢ РСФСР талазы-биле Бюрозунуң кежигүннеринге бадылатырган эштер болза: М. А. Яснот — РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы, И. В. Капитонов — СЭКП-ниң Москва обкомунуң бирги секретары, Ф. Р. Козлов — СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары, В. М. Чураев — СЭКП ТН-НЫҢ РСФСР талазы-биле партия органның килдизиниң эргелекчизи, В. П. Мыларшиков — СЭКП ТН-НЫҢ РСФСР талазы-биле көдээ ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи, А. М. Пузанов — РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының Бирги оралакчызы, И. Г. Игнатов — СЭКП-ниң Горький обкомунуң бирги секретары, А. П. Кириленко — СЭКП-ниң Свердловск обкомунуң бирги секретары.

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң талазы-биле СЭКП-НИҢ XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ ССРЭ-НИҢ Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. БУЛГАНИННЫҢ илеткели

Эштер! 1956—1960 чылдарда Совет Эвилелиниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң алдыгы беш чыл планының талазы-биле СЭКП-ниң XX съездизиниң Директиваларының төлевилелин чугаалажып көөрү-биле партияның Төп Комитетиниң отчет илеткелинде эш Н. С. Хрущев көргүскөн.

Алдыгы беш чылдың сорулгаларын тодаргайлап тайыл-быраарынче кирериниң мурунда бешки беш чыл планының күүсөдөзүнүн түннелдери болгаш анаа холбаштыр бистик ажыл-агый политикавыстың чамдык принципадыг айтыргыларын чугаалажып көргүскөнүз.

Партияның XIX съездизиниң сөөлүндеги үдө бистик чурттувустуң эртен орунун тодаргай байламын СЭКП Төп Комитетиниң отчет илеткелинде эш Н. С. Хрущев көргүскөн.

Ол үе эртен беш чылдың хей кезин хаара түдүп турар. Совет Эвилелиниң бүгү делегей болгаш иштиги байламын база бистик партияның ажыл-чорудулгазын ханы анализтээр-биле холбаштыр, делегейниң социалистг болгаш капиталистг системаларының тайбың коза-хөлбөзү турарын дугайында, акыг те-чаада дайынарарын болдурбайн барып болурун дугайында, азы-бүрү чурттарын социализмге шилчирериниң кезирлериниң дугайында — марксисчи-ленинчи теорияның эң чугула айтыргылары отчет илеткеде шыны-биле болгаш ей-шаанда салынган, ханы болгаш бүгү талазыг ажылдап кылдырган.

Улуг Ленин үнөлөп четинмес идеяг байлакты биске салгап кылдыр артырып, чаа нийтилер тургузуун тургузарының оруктарын болгаш методтарын үндөйлөз. Ынчалзажок, партияның идеяг салгалының иленик чок кагаалакчылары болбайн, а нийтилер хөгжүлдөзүнүн чаа байлалдары, төөгүнүн чаа фактыларын анализтөөнүң, коммунизм тургузуун турар улус массаларың дуржулгазын эртем өзү-биле түннөп көөрүңгө үндөйлөз, ол салгалы чогаадыкчы өзү-биле хөгжүлдери болгаш байлаларын бодунуң өөреникчилеринден Ленин кезээде негеп чораан.

Аптыгарың деңгээлү байламы болгаш төөгүлүг үе бүтүзүң тодаргай онзагай чүдөлдөрү, объективтиг барымдаалап көөрү политиказын эртем өзү-биле үндөйлөз, эртен чеге чугаажок чүтү болур деп, Ленин санап чораан. Эрги теоретиктер өөреникчилерден болгаш формулалардан хал-бактаппы, бурунгаар аяс, харын аткаар көрүп турган доктринерин шүтүчүлөшпөш, 1917 чылдың апрельде бижитинген бодунуң алдырың «Тактика дугайында чагааларыңа» Владимир Ильичиниң айтылганы болза: «Марксисчи кижиле болза, эки-ле дээрге кол, нийти чүдүдү чүтүлө айткып, амдыралдың нарын чорутуу хазара тударыңа чүтүлө чоошчулап турар калдыг-даа теория ышмап, дүүнүгү хунуң теорияңың хал-бактаппышкынын тургузчулөвейи, харын диирг амдыралды, херек кырында боттук чоруктуң ылаңтыг фактыларын барымдаалап көөр ужурагү деп марксизмге чок шыныг чүтүдү боттуңа шийгээдип алмыр эргөжөк чугула». (Чогаалдары, т. 24, арын 26).

Марксисчи-ленинчи теорияның улуг күжү чүдө турганын база чүдөлдө, амдыралдан оң кажан-даа хожула-вейи, нийтилер хөгжүлдөзүнүн чорудулгазынын илди үндүрүп турары чаа айтыргыларга билингир харымыларын берип турарында болур.

Марксисчи теория Ленинге болгаш ленинчилерге догма болбайн, харын ажыл-чорудулгага кезээде үдүртүлгө болуп келген.

Ленинчи ол негелдени барымдаалап алырга, Төп Комитеттиң отчет илеткели марксизм-ленинизмниң эң чугула айтыргыларын дилин-биле ажылдап кылырынчың үлгөргө чижээ болуп турар, ол айтыргылар бистик партиямыска-даа, акы-дуңма коммунистг болгаш ажылчын партияларга-даа акыг байлалдарга теоретиктиг болгаш практиктиг улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Бистик ол дөш демисекип турарымыс улуг херектиң — коммунизмниң херөөниң тилелгезинге ханы болгаш быжыг бүтүрел-биле сиңиккен бистик партиямыстың келер үдөгү ажылының делегертей программазын Төп Комитеттиң отчет илеткелинде айткың. ТН-ның отчет илеткелинде талазы-биле санал-шүтүмчүлөдөр бүрүн чаңгыс ап-сеткилдиг болгаш Төп Комитеттиң политиктиг шүтүмүн болгаш практиктиг ажылын илди-биле деткөөнүн байдалыга болуп эркен чорук болза, ол шүтүмүн шынының дугайында, ол акылың үе-түңнелдиниң дугайында, бистик партиямыстың бузулбас чаңгыс энтиниң болгаш күчүдүг күжүңүг дугайында чугаалап турар. (Димиттиг адыш часкашкыны).

Төп Комитеттиң ажылының сөөлү чылдарга үе-түңнелдиг чорук болза, бистик партиямыска коллективтиг ууртулганың дугайында ленинчи айтышкынарны ТН-ның ескерилге чок эдерген-биле тайылбырлатынар.

Марксизм-ленинизмниң өзүзүңгө чөрүшкөк болгаш канчап-даа таарышпас чүтү болур ийн-чангыс кижилерге чүдүрүп шийирилди-биле буруу шанкап, партияның Төп Комитети болгаш оң Президиуму улустар аразынын политиказынга-даа, азы бистик чурттувустуң иштиги байдалыга-даа, азы партияның иштиги амдыралыга-даа хамаарышкан бүгү-ле айтыргыларын шийирлээрде коллективтиг ууртулганың принципин херек кырынга боттандырып келген. Бүгү-ле чугула шийирлээрин хүлөп алырда санал-онзаларын бүгү талазыг болгаш шүтүмчүлөкчиз сорулгалыңа үндөйлөз, хүлөп ал келген.

Коллективтиг ууртулганың ленинчи принциптерин болгаш партияг амдыралың нормаларының моон соңгаар-даа сагым чорук улуг частыргылардан партияны чайлап болгаш коммунистг тургузуушкунга чаа-чаа чедикшикнерин биске хандырып бээр.

Бистик партиямыстың күжүңүг үер дөз болза калбак улус массалар-биле оң бузулбас харылазымында. Улустун чаагай байдалының дугайында, бистик улуг Төрөөн чуртувустуң чектелешкиниң дугайында сагым салымчыкынын партия хамыктың дөзүн кылдыр салып келгенни болгаш салып турарын совет кижилер билер. Ынчалгаш совет улус бодунуң төрөөн партиямыска кылыгаар чок итеп турар болгаш тилелгелтиг коммунистг тургузуушкунуң оруу-биле оң соондан бүтүрелдиг чоруп олтурар.

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиямыстың ажыл-чорудулгазынга калбак улус массаларың ол кылыгаар чок итегелден болгаш деткичелден артык белик чүдүдүгү-нүшкүн турбас. Оң-биле кады улустуң идеяг болза, бис-

тик партиямыска хей-хей чүдөлдөрү база хүлээдип турар. Чедикшикнерге мензөргөмөй, бот-оожураар болгаш сагым тайылгычараар чорукка алыспайн, харын улам-на акыг ажылдаар, улуска улам-на чок болур — бистик сорулгалымыс ындаг.

Маадырың совет улустуң чүтүдүгү күш-ажылының болгаш бистик партиямыстың кайгамчык улуг организатор ажылынын түннелдиге улус ажыл-агыйының бүгү адырларын хөгжүдериниң талазы-биле улуг чедикшикнер чедип алдыган. Бешки беш чыл планының талазы-биле партияның XIX съездизиниң хүлөп алган Директивалары чедикшикниң күүсетинген, а хей-хей чугула көргүзүлгөниң талазы-биле — ажыг күүсетинген.

Ол улуг тилелгелтиг бистер күжөнишкни чокка, бергелер-биле демисел чокка чыгып-биле болгаш белең-биле чаалап алган бис деп бодар болза шың эвес болур ийик. Ажыл-агый тургузуушкунуң элден хей чактарынды — үлөтүрүлгө-даа, кол тургузайлында көдээ ажыл-агый-даа улуг четпестерин партия илереткен. Ол четпестерин дугайың улуска партия дилин-биле болгаш ажыл-биле чугаалап, аларын дүргөн ууткаар болгаш социалистг улус ажыл-агыйының бүгү адырларында бар канчаар-даа ажыг улуг иштиги кураавыларын илеретип база ажылдап килер дөш улус массаларың чогаадыкчы инициативазынын күчүдүг күжүн көдүрүп үндүргөн.

Бистик алдарың ажылын актыгымын болгаш инженер-техниктиг интеллигенцияның күш-ажылың иленигелдиге даялган, партия бешки беш чылда социалистг үлөтүрүң күчүдүг чаа көдүрүшкүнүң чедип алган. Үлөтүрү прокудизин бүтүрерин өстүрүр талазы-биле беш чыл планының онзалары дөрт чыл, дөрт ай иленилсе, хуусаа бетинде күүсетинген. Мурнуку беш чылдарга ышмап, эртен беш чылда улус ажыл-агыйының хөгжүлдөзү аар индустрияны көдөлдөр өстүреринге үндөйлөш боттанды, ышчаарга аар индустрияның прокудизин беш чыл планында көргүдөгү болгаш, дыка хей хемчөөлөргө улактаган. Хергелдиг чүдөлдөр бүтүрүр талазы-биле беш чыл планы база ажыг күүсетинген.

Партияның XIX съездизиниң Директиваларында көрдүгөниң бодарга, көдээ ажыл-агый эртен беш чылда оожук хөгжөз, ышмап беш чыл планының бо талазы-биле онзалары чедип күүсетинген.

СЭКП ТН-НЫҢ Пленумуның айтылган хемчөөлөрүн боттандырганының түннелдиге 1955 чылда көдээ ажыл-агый бүтүрүлгөзү бурунгаар шийчөө. Улус ажыл-агыйының бо-даа чугула алдырың күштүг көдүрүлгө эргөжөк чугула таарымчалыг байлалар бисте тургустунган деп акыг үдө быжыг бүтүрел-биле чугаалап болур бис.

Демир ору, далай болгаш автомобиль транспортуң чык сөөртүлгөзүнүн талазы-биле бешки беш чыл планының онзаларың ажыг күүсетинген.

Улус ажыл-агыйыңа капитал салымчыкынарның хемчөөлөзүн талазы-биле беш чыл планы күүсетинген. Капитал салымчыкынарның хемчөөлү чыл түдүм дыка өзүп келген, ол чорук нийтинин бүтүрүлгөзүн улам ылай кал-бартырыңа болгаш улустуң чаагай байдалын көдүрүлгө сүүрүп тургускан.

Национал органның көвүдөдөр, ажылчыннарың болгаш албан-жаакчыларың боттук азыл төлөвүнүн база колхозчуларын органдарын өстүрүр талазы-биле беш чыл планының онзаларың ажыг күүсетинген, үрмөкөп салыглар бараан саарылгалың планы ажыг күүсетинген. Эртен чылын үрмөкөп салыглар бараан саарылгалың 1940 чылдың деңгээлин ийн ажыг катан ашкан. Үрмөкөп салыглар барааннарың өртөктери беш чылдың дүргүзүңдө 26 хут чийгез, тодаргайлаарга партияның XIX съездизиниң Директиваларында көрдүгөн саналгалардан хей хемчөөдүг болуп турар.

Чуртталга бажынарынның тудуушкуну эртен беш чылда улус-биле калбарган. Күрүнө планың өзүгүр тузайла-тынган акша-хөргилерин күсөл-биле бешин 105 миллион дөрбөлчүн метр нийти шалду чуртталга бажынары туттуңган. Оон аңгыда, буудургаларың фондузунуң болгаш төп черден көрдүмкөн өске-даа акша-хөргилерин күсөл-биле, а ол ышмап хоорай чурттакчыларының боттарының күсөл-биле болгаш күрүнө чөлүлгөзүн дүзүлгө-биле дыка хей хемчөөдүг чуртталга шалдыг туттуңган. Болхоочулар болгаш көдээ интеллигенция беш чылдың дүргүзүңдө 2 миллион ажыг чуртталга бажынарын туудуп алганар. Чуртталга бажынарының алдырын бисте ам-даа аажок чийг хөвөө артышпаан туражок, чурттуң тулут фондузү дыка өскөн.

Эртен беш чыл культура тургузуушкунуң талазы-биле улуг чедикшикнериг болган. Республикаларың наймисалдарыңа болгаш чурттуң улуг-улуг хоорайларыңа бүгү-нитиниң ортумак өөрдүлгөзүнө шийчир дугайында партияның XIX съездизиниң Директивалары колдуула күүсетинген. Дөш өөрелиге черлери дыка хей сангыг тускай өртемчилерин белеттөз.

Совет эртем чаа-чаа улуг чедикшикнерин чедип алган, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңа оң роль улам-на өскөн. Бистик өртемниң бүгү делегейге аталдары көдүрүлгөн, өске чурттарын өртемденери-биле совет өртемдериниң харылаалары калбарып, быжыккан.

Бешки беш чылдың чылдарында хей-хей чаа эмселелер, дышталыг бажынары, санаторийлер, уурталарың албан черлери туттуңган. Бо үениң дүргүзүңдө бистик чуртувуска чоңуң өзүп төртүрүң деңгээл бөзөң болгаш өлүп-хораары үргүчү кызырып келген, ышчаарга 1940 чыл-биле деңгээрге өлүп-хораашкы ийн ажыг катан эвээжээн.

Даштылы садыгын талазы-биле эртен беш чылда Совет Эвилели бүтү чурттар-биле кайы-кайымыңа ажыктыг экономикаг харылааларың калбартырың политиказын үргүзүлөп чорудуп келген. Бистик чуртувустуң даштыкы салымчыкы артылган эртен чылын 1950 чылдың деңгээлин барык ийн катан ашкан. Улус-демократтыг чурттар-биле бистик садыг харылааларымыс калбарып, быжыккан. Оларны-биле бистик даштыкы салымчыкың хемчөөлү 1950 чылда 10,6 миллиард рубль турганыңа улус 1955 чылда 19,5 миллиард рубль четкен.

(Уланчыгы 2-ги арында).

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИК ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

1956—1960 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажил-агыйын хөгжүдериңиң талазы-биле СЭКП-ниң XX СЪЕЗДИЗИНИҢ ДИРЕКТИВАЛАРЫ

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш Н. А. БУЛГАНИННЫҢ илеткели

(Эгези 1-ги арында).

Чамдык капиталисттик чурттар-биле салтылажышкын таарымча чок байдалдарга таварып турган. Американың Калыткан Штаттары, а оларын ийишкыны-биле Барың Европаның элени хей чурттары Совет Эвилели-биле салтылажышкын кызыгаараарынче, харын-даа соксадырыңе улаанган кызыл-кызыл хемчеглерин чорудуп келгенер. Ийдиң турбуже, боттарының бараанырын биске садарыңа болгаш бистин бараанырымысты салып азырыңа хей-хей капиталисттик чурттарынң соңуургалы канчаарта-даа улау болган, ынчанган оларын-биле салтылажышкын чүгө эвезең эвес, харын-даа дыка улгаткан.

Бешки беш чыл плавнын чедикшиниң боттандыргаш, бистин чуртувус социализмден коммунизмге чорутуу шил-чириниң оруу-биле бурунгаар улау базымын кылган. Совет чуртувус экономиктиң болгаш камгаалын күчү-шыда-ды дыка ескен, оң бүгү делегей байдалы быжыккан.

Бешки беш чылда Совет Эвилели чүгө ажил-агый болгаш културга тургузушкунуңа эвес, харын бодунуң тай-бынга ынакшылдыг даштыкы политиказын боттандырыңа, улаустар аразының дүшкүрүг чоруктарын кошкардыр дөшт, бүгү делегейге тайбың дөшт демиселге база шыга-раңгай чедикшиниң чедип алган.

Ол үениң дүргүзүндө социалисттик улау лагерэ улам-на

сырый каттышкан болгаш быжыккан. Социалисттик тургузушкунуң орунда кирген чурттар күрүне плавнырыңа үндөзүлөш, боттарының экономиказын чедикшиниң хөгжүдүр турар. Улау кыдат улау бирги беш чыл плавнын улау көдүрүшкүн-биле болгаш күчүгүт херинишкын-биле боттандырып турар. Улау демократиязын Европa чурттары — Польша, Чехословакия, Болгария, Румыния, Венгрия, Албания, а ол ышкаш Герман Демократтык Республика персепективтиң планнарын додур болгаш ажыр күсөдип турар. Моол Арат Республика, Корея Улау-Демократтык Республика, Вьетнамың Демократтык Республиказы боттарының экономиказын хөгжүдөзүндө улау чедикшиниң чедип алганар.

Югославияның улаустары социалисттик тургузушкунуң оруу-биле чедикшиниң чоруп олурар.

Бешки беш чыл плавнын күсөдөзүндө түндөдери совет кижилерин, бистин шыңгы өнүктүрүшкүн — социалисттик лагериниң чурттарының ажилы чоннарын, депшилагил бүгү кижиги төрөгөтениң канчаар-даа аажок сепкил-ханымын боттандырып турар. Ол түндөдөр болза, бодунуң ленинчи Топ Комитетинге баштакан Коммунисттик партияга хей-аң киришкен болгаш улау турган күш-ажыла ынакшыдыг совет улаустун күженишкын, улау ажилы-ның үрө-түдөсү болур. (Динимтиң адыш чаксаашыны).

I.

Алдыгы беш чыл плавнын кол сорулгалары

Ур үгө болгаш улау чедикшиниң болуруңа таарымша кылган план чок тургаш, ажилда болбас дөзөриниң дугайында бодунуң бидиниң айтмышынын Владимир Ильич Ленин биске артырган. Беш чыл плавнын ажилда кылдыр болгаш боттандырып талазы-биле бистин практикамыс болза Ленинниң ол айтмышынын күсөдип турары болур-тур.

Бистин планнарымыстың боттуу амдырал-биле бадитка-тынган. Беш чылдың план бурунгуң соода Совет Эвилели бодунуң экономиктиң хөгжүдөзүндө чак чадзынче көдүрүп, улам-на бай болгаш күштүгү болуп, ынчаарга оң бүгү делегейге ат-алдыры улам-на өзүп турган. Социалисттик плавнын экономиктиң артык күштери ажил-агый болгаш културга тургузушкунуң улам-на калбак сорулгаларын көдүрүп үндүрүп арганы биске берип турар.

Совет Эвилели алдыгы беш чылче күчүгүт болгаш бүгү талазы-биле сайыраңгай социалисттик боттандырыңа, улау материал курааыраары болгаш ылаңгыа эң-не чутула чуту — хоорайда-даа, көдөдө-даа хей саным мергежидиң кадрларын кирип турар.

Ам бирги чериниң аар индустриялыг бистин чуртувуста чүгө боттандырыңа чекселедерин боттандырыңа эвес, харын база улаустун хергеде чүдөдери дүргөн дүргөн темпилер-биле хөгжүдөзүндө, нитииздең байлаан дыка көдүдөдөдө, ынчанган, коммунисттик нитииздең тургузушкунуңа чак-чаа чедикшиниң чедип азырыңа бүгү-ле байдалдар бар.

ССРЭ-ниң улус ажил-агыйын хөгжүдөзүндө алдыгы беш чыл плавнын кол сорулгалары болза, аар улаустунуң кол-даа хөгжүдөзүндө, соксаал чок техниктиң депшилагил болгаш күш-ажыдын боттандырыңа бидериниң суурун-га улау ажил-агыйның бүгү адыралының улам ынай күчүгүт өздөзүндө хандырыңа, көдө ажил-агый боттандырыңа күштүгү көдүрүшкүн боттандырыңа болгаш алаа үндөзүлөш, совет улаустун материалдыг чагай байдалының болгаш културалыг деңгелин дыка бедикшиниң чедип азыры болур.

Улау ажил-агыйын хөгжүдөзүндө алдыгы беш чыл плавнын талазы-биле Директиваларың төзөдөдө боттандырыңа социалисттик арганыңа таарымша объективтиң экономиказын хоолдуларынң негеделерин барымдаааш, өр-темниң үндөзүндө ажилдап кылган.

Социалисттик улус ажил-агыйның хөгжүдөзүндө кол роль, мурунку хөдөө-ле, улаустың болгаш бирги элечкеде, аар индустрияга, боттандырыңа чекселедерин боттандырыңа өнөкшөт. Аар индустрияны колдыг өстүрбөй тургаш, улау ажил-агыйның бүгү адыралында калбарган дагын боттандырыңа, соксаал чок техниктиң депшилагил, боттандырыңа күштүгү бурунгаараашкын хөгжүдөзүндө, күш-ажыдын боттандырыңа чайгалыш чок өздөзүндө хандырыңа болбас, бистин чуртувустун бузулуш камгаалын аргазын, улаустун чагай байдалын көдүрүп хандырыңа болбас. Алаа марксисч-ленинчи политиктиң экономика өрөдөдө турар, ону бистин социалисттик күрүневиң хөгжүдөзүндө көдүрүп бүгү дүрүзүлгө бадиткап турар.

Аар индустрияны колдыг хөгжүдөзүндө ленинчи чигинге шүтүмүк бажымы-биле чайгалыш чок чорутушкан, бүгү делегейге төөгүгүт тишелегени чедип алган бис, — боттандырыңа шаанда жокудангай, агарым чоразан чуртувусту бедик механизастыг, улау көдө ажил-агыйның бирги чериниң индустриялыг күрүне болурун, социалисттик нитииздең тургускан болгаш бурунгаар, коммунизмге бажым санымда боттандырыңа чоруп орап бис. (Адыш чаксаашыны).

Бистин үениңиң ылаңгыг дөдө болза боттандырыңа бүгү адыралында техниканың туруп көрбөн шалкын хөгжүдөдө болур. Бир эвес XIX чүс чыл болдуунда-ла боттандырыңа чымы болуп турган болза, XX чүс чыл азыраңгай чок ажил, боттандырыңа күштүгү хөгжүдөзүндө кылгаш чок ажил-агый болууда тулап турар атомнуң энергияны чүс чымы болуп өгөдө турарын бистер карааымыс-биле көрүп турар бис.

XX чүс чылдың кайгамчык улау ажилымын — атомнуң энергияны бистер, коммунисттер, оң боттандырыңа болза бистин партияның адыш программалыг эчс сорулгалы болур херекке — коммунизм тургузушкунуң хөдөөдө бүгүн хөмөдөдө-биле бараалгашып тургаш улау-тур бис. (Адыш чаксаашыны). Атомнуң энергияны тайбын сорулгаларга ажилгаар талазы-биле бистин чуртувус еске чурттарың мурунда чоруп олурар. Ол мурунчык роуду көдүрүп үгө-даа боттарымыска быжылаар улау-тур бис.

Улаустың техниктиң депшилагил дүргөдөдөдө дугайында болгаш күш-ажыдын боттандырыңа бидериниң дугайында айттырың Топ Комитетинң илаа Пленумунга энир чымын бүгү чиди-биле тургусканын билир болгай сйдер. ТП-ның Пленумунуң шийтирлерин алдыгы беш чыл талазы-биле Директиваларың төзөдөдөдө база айттыңган, ында улау ажил-агыйның бүгү адыралында техниктиң депшилагил дүргөдөдөдө хандыра болгаш орта үндөзүлөш, күш-ажыдын боттандырыңа бүгү хөмчөгөр-биле бидериниң чедип алыр сорулгалы салып турар.

Алдыгы беш чылдың кол сорулгаларының бирөөн болза көдө ажил-агыйның күштүгү көдүрүшкүн боттандырыңа болур.

Чонун аш-чөмгө, ынчаарга чик болгаш аш-чөм улаустунуң чиг-эке өзүп турар негеделерин бүгүн хандыра төдөдө, көдө ажил-агыйны бешки беш чыл плавныга болза, дыка дүргөн хөгжүдөдө биске херек. Тараанын, техниктиң култураларын, картофельн, ногааларын, мал ажилынын продуктуларының боттандырыңа дыка көдүрөп улау-тур бис.

Улаустунуң, көдө ажил-агыйның, транспорттун, садмын, бүгү улау ажил-агыйның моон соңгааргы күчүгүт өздөдө, техниканың дүргөн депшилагил болгаш күш-ажыдын боттандырыңа бидериниң — социалисттик боттандырыңа кол сорулгалы — улаустун материалдыг чагай байдалын болгаш културалыг деңгелин чайгалыш чокка бидериниң чак беш чылда чедикшиниң боттандыра арганы биске бээр кол чүдөдөр ол-ур.

Чак беш чыл плавнын амдыралга боттандырыңа ССРЭ-ниң экономиктиң кол сорулгалы шийтирлериниң чутула үгө-чаа болур, экономиктиң кол сорулга болза чонуну кижиги боттандырыңа продукция боттандырыңа талазы-биле өң-не сайыраңгай капиталисттик чурттарың тайбын экономиктиң чарымтың оруктары-биле чораш, төөгүгүт кыска хуусааларда чедер болгаш өртөп болур.

Бо айттырың дамырады революцияны мурундагы помещик-капиталисттик Россияның бүгү нитииз-экономиктиң тургузуңуң ол үениң мурунчык чурттарыңа төөгүгүт лан жокудангай чорундап улау-тур келген.

В. И. Ленин Октябрь революцияны мурунда-ла «Ы-жанын келген буураашкын болгаш оң-биле канчаар деңгеле-жири» деп чутуңа өң-не сайыраңгай чурттарың экономи-ка талазы-биле чедериниң болгаш өртөпкөн эржек чутула-зын бүгү шыңгымы-биле өнөдөп дөдөдөдө. Социалисттик революцияны соода ол сорулга чурттын бүгү боттандырыңа күштүгү хөдөдөдөдө болгаш бистин Төзөн чуртувусту экономика талазы-биле күчүгүт күрүне боттандырыңа эржек чутула байдалы болур аар улаустунуң хөгжүдөдөдө дугайында элени каш ленинчи айтмышкындардан бодунуң илерөшкүнн тишкы.

Баштайгы ийи беш чылдарын боттандырыңа түндөдө Совет Эвилели мурунчык индустриялыг күрүне болу берген болгаш улаустун боттандырыңа нити хөмчөзүндө талазы-биле делегейин ийги черинче ынчаар-ла депшип үнгөн. Экономика талазы-биле, тодарайлаарга чонуну кижиги боттандырыңа улаустун продукция боттандырыңа талазы-биле өң-не сайыраңгай капиталисттик чурттарың чедер болгаш өртөп деп сорулгалы салыр арганы 1939 чылдың мартта партияның XVIII съездинде берген таарымчалыг байдалдар оң-биле тургустуңган турган.

Совет Эвилелинче дүргөдөдө Германияның халдааны, бистерге дөдөдө аар-берге дайын бистин чуртувустун улау ажил-агыйныга канчаар-даа аажок улау богаралды таварыш-тырган болгаш ССРЭ-ниң кол экономиктиң сорулгалы шийтир-лериниң 10—11 чылдарда түзүлгөдөдө.

Ам, бистер ажил-агыйның дайын мурунда депшип чүгө-ле каттап тургускан эвес, харын ырыкта бурунгаарлай берген, ССРЭ-ниң кол экономиктиң сорулгалы бистин улаустуң делегейин ийги дайымын мурунда турганы дөдө байдалдар шийтирлерес. Ам байда бир азы, бистерге өң таарымчалыг. Совет Эвилелинче материал-техниктиң сууру оранчок ескен. Бистин чуртувустун улаустун продукция эртен чымын кол экономиктиң сорулгалы практика кырыңа тургускан 1939 чылдың деңгелин барык 3,5 ажит каттап ашканын чуталаарга-ла четтир. Бодунуң экономиктиң күчүгүт чыл санымда улаустың боттандырыңа, Совет Эвилели эң хей хөмчөдөдөдө кылдыр боттандырыңа талазы-биле Европаның өң-не сайыраңгай капиталисттик чурттарың ырыкта-ла мурун берген.

Өң-не сайыраңгай капиталисттик чурттарың экономика талазы-биле чедер болгаш өртөп деп сорулгалы салышкан, бистин партияның ол чурттарың экономиказын дайын сөдүдөдө үгө-чаа-ла чангыс черге турбаан деп чүвени барымдаалар турары бидериниң. АКШ-та улаустун боттандырыңа хөмчөзү дайын мурундагы деңгеле-биле дөдөдөдө, барык-ла ийи каттап улау-тур. Боттандырыңа еске-даа капиталисттик чурттарда база ескен. Ол өздөдө тур, кезек үениң факторлары-биле боттандырыңа, оң чангыс талазын болгаш кедергити туруп чотун кол тургузушкунга, улаустунуң экономиказын минитаризастары-биле калдыр-бир азын хол-базыг адыралын хоора тулап турарын, боттандырыңа капиталисттик арганыңа хамарышкан кол-кол чоттандырыңа оң чайлаптай, харын-даа улам чидегендирип турарын бил-дир бис. Ол бүгүдө маргылаа чок. Мынчанганниң төдөдөдө, ССРЭ-ниң кол экономиктиң сорулгалы шийтирлерде боттандырыңа өздөдөдөдө хөмчөдөдөдө дайын мурунда биске төдөдөдө турганында дыка улау хөмчөдөдөдө кылдыр өртөдөдө ам бистен негетиниң турар деп чүвени тодар-гай билген турар улау-тур бис.

ССРЭ-ниң кол экономиктиң сорулгаларын шийтирлерде амыг үгө-чаданың онзагай чутуу оңзай чүгө дөдөдө, дайын мурундагы үгөдө ылаңгыг, ол сорулгалы бистин чуртувус төөгүгүт улау үгө шийтирлер турары болур, чүгө дык, ам капиталисттик делегей-биле социалисттик чангыс чурт чар-жып турар эвес, харын делегейин ийи системаларының — социалисттик болгаш капиталисттик системаларының тайбын экономиктиң чарым чоруп турар.

Европаның болгаш Азияның чонунуң барык деңгелин капитализм шүтүп, дөдөдө кылдыр чарылган. Бүгү кижиги төрөгөтениң шүтүп биринден ажит бисин социалисттик тургузушкунуң орунда бажымы-биле турупкан. Бо дөдөдө, бүгү делегейге төөгүгүт улау-тур улау-тур чар-жып улау-тур бис.

Делегейин ажил-агыйның социалисттик системаныңа боттандырыңа чурттарың экономиказын хөгжүдөдөдө оларын төөгүгүт эртен үндөдөдө, чурт боттандырыңа онза-гай байдалдарында-даа үгүн турар боттарыңа онзагай

чүдөдөдө бар дөдөдө бидериниң. Ол бүгү онзагай чүдөдөдө тургаш, социалисттик лагериниң чурттары боттарының аразында үндөдөдө кол чутуу талазы-биле нити чүдөдөдө болуп турар. Ол нити чутуу болза, ол бүгү чурттарың социализм болгаш коммунизм тургузушкунуң оруу-биле чоруп ора-рында; бо бүгү чурттарда тараачынаар-биле эвилелденкен болгаш марксисч партияга улау-турган ажилың адымың эр-ге-чагында туруп турарында болур.

Социалисттик лагериниң бүгүн эргелг чурттарының аразында экономиктиң харылааар бот-боттарыңа ажитыг найрадыг калы ажилдажылга үндөдөдөдө. Ол калы ажилдажылганың адыралы калбак болгаш азы-бүрү. Ол калы ажилдажылга экономиктиң курааыраарын болгаш бот-дүргөдө күчүгүт нити эр-ге-ажыктарга таарымша өң-не ажитыг кылдыр ажилдажылга, улау ажил-агыйның түс-түс адыралын хөгжүдөзүндө планнарын таарымша-рында, боттандырыңа специализастарында болгаш коопе-растарында, өртөм-техниктиң чедикшиниң болгаш бот-дүргөдөдө мурунчык дүрүзүлгөдөдө солчурунда, оон-даа өскөдөдөдө илергелетиниң турар. Кривизнедө, ажил чок чоруктан болгаш капиталисттик системага хамарышкан өскө-даа өмөтенис чыргалардан хостуг делегейин социалисттик системаның өзүп, бажымын турар экономиктиң күчүгүт үндөдөдө — шак ол найрадыг калы ажилдажылга, калы-кайымын дузалажылга болуп турар.

Делегейин ийги дайымын түндөдөдө капиталисттик системадан элени хей чурттарың адырып үнгөн капиталисттик харылааарың тергиделин кызын дыка кызыр-ган. Чайлаш чок буурап дүрүзүшкүн Ленинниң баш бурунгаар өртүп көргөн империализмниң колонналыг систе-мазы биске көдүрүл-де сандар дүрүп турарының факты-ам база онза улау-тур боттандырыңа.

Мынчанган, капитализм-биле экономиктиң чарымча Совет Эвилели бүгү социалисттик лагеры-биле бир дөмөй канчаар-даа аажок артык күштүгүт болуп турар. Шийтирлер артык күш чүгө дөдөдө, ажил-агыйның социалисттик системаны бот-дүргөдөдө күштүгүт хөгжүдөдөдө, нитииздең бүгү-ле мате-риалдыг чагай чүдөдөдөдө болгаш улау-бодал өртөдөдө-риниң тургузушкунуң — миллион-миллион ажилы чонна-рын талауныларының болгаш арга-мергежидериниң чечек-телиншине өң-не калбак аргаарын хандырып турары болур.

Ол канчаар-даа аажок улау, азымын кызыгаар чок ар-

газаны өң улау череллн-биле ажилгаар төдөдө, улаустунуң, транспортту, көдө ажил-агыйн улау-тур талазы-биле бистин партия, совет, ажил-агый организастарының бүгү ажилы шудурту экижерин болгаш сайыраңгайдыг боттандырыңа чутула. Ажил-агыйн тургузушкунуңа бистер боттандырыңа азырымыска бистин сьездилериниң ийдириңден илхенерлер болгаш агрономар хей-биле санаа берин, сьездилер болгаш чөвүлө хуралдар ажил-агый чедикшиниң ханаарын органдары болу берин ийи чү-елени Владимир Ильич Ленин бодунуң үндөдөдө чутулаа-чор-оан. Ол ленинчи күдөдө партия болгаш совет улау ам-дыралда боттандырган.

Бистин сьездивисти, Топ Комитеттиң өтчөт илеткели ажил-иниң тодаргай чуталажып турарын, улаустунуң, кө-дө ажил-агыйн ажилың практиктиң айттыраларын санаа берген төдөдөдөдө бирден-бирөөжү тодармын турары көрүп көрүң даан өштер.

Бо чорук партияны, оң Топ Комитетиниң канчаар-даа аажок организастың ажилы оортан өртүп турар, Топ Комитет сөөлүг чылдарын дүргүзүндө бистин кадрларымыстың де-чегейин боттандырыңа экономиказын айттыраларыңа, мурунчык дүрүзүлгөдөдө өөренириңе, ол дүрүзүлгөдөдө мас-салыг хөмчөдөдөдө илхенерлеринче улам-на улау кызымактай-биле улаандырып турар. Улам тодаргай болур! Бо ленинчи принцип ам, кажангындан-даа артык шийтирлер улау-тур боттандырыңа. Ам ажил-агыйн улау-тур талазы-биле бистин бүгү ажилымын кол чутуу ол болур-тур.

Коммунист партия болгаш бүгү совет улус ийи система-ның төөгүгүт чарымча өң-не депшилагил система болур социалисттик система тилээр дөдөдөдө бажымы-биле боттанды-лит. Илхалааар тилеке бот чутуу келбес болбайт. Тил-лээр төдөдө, улау ажил-агыйның бүгү адыралының хөг-жүдөзүндө бедик темпилерин моон соңгаар-даа хөдөө ар-тыралымыс, техниктиң депшилагил болгаш күш-ажыдын боттандырыңа бидериниң талазы-биле еске чурттарың мурунда чорутурус, бистин чун бүгүдөдө организастың ажилымын моат чокка экижериниң эржек чутула.

Алдыгы беш чыл плавнын оонааларын күсөдип Совет Эвилелинче экономиктиң күчүгүт улам бедик чада-ге көдүрү болгаш оон-биле калы социалисттик улау лагерини бүгү чурттарың улам ынайгы экономиктиң хөгжүдөзүндө, делегейин ажил-агыйның социалисттик бүгү системаны быжылаарыңа дөдөдөдө кадар.

II.

Алдыгы беш чылда ССРЭ-ниң улус ажил-агыйының хөгжүлдөзи

УЛАУ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОУЛГАЛАР

Улау ажил-агыйның бүгү адыралының улам ынайгы көдүрүшкүн, хамыктын мурунда, социалисттик улаустун дүргөн хөгжүдөзүндө хамараш.

Директиваларың төдөдөдө улаустун продукцияны хөмчөзүндө алдыгы беш чылдың дүргүзүндө 65 хуу көдөдөдөдө көрүп турар. Ол болза 1960 чылда — алдыгы беш чылдың сөөлүг чымында — бистин чуртувуска улаустун про-дукцияны 1950 чылдазынга боттандырыңа 3 каттап хөдөдө, ы-чаарга дайын мурундагы 1940 чылдазынга боттандырыңа 5,3 каттап хөдөдө улаустун дүргөн турар дөдөдө ол-ур.

Улаустун талазы-биле алдыгы беш чылдың өң чутула со-рулгалы чүдө дөдөдө, кара болгаш өңүг металлургияны, нефть, көмүр даш болгаш химия улаустунуң хөгжүдөдөдөдө бирги элечкеде бурунгаарадырында, электростанциялар ту-дуушкунуң мурунча темпилерин болгаш машина тудууш-кунуң, ылаңгыа техника талазы-биле болзабыраңгай ста-ноктарын, дарганалга-таптага машиналарын, автоматы-кың хөмчөдөдөдө болгаш приборларын боттандырыңа үндөдөдөдө дүргөн өздөдөдө хандырыңа болур.

Боттандырыңа чекселедерин («А» бөлүктү) боттанды-рыңа алдыгы беш чылда нитииз-биле барык 70 хуу көдөдөдө. Боттандырыңа чекселедерин боттандырыңа үндөдөдө 1940 чылдазын-биле дөдөдөдө, 6,6 каттап өдө.

Аар индустрияны күчүгүт өздөдөдө болгаш көдө ажил-агый боттандырыңа дүргөн көдүрүшкүн улаустунуң улау хөмчөдөдөдө бараанырын боттандырыңа адыралын хөгжүдөдөдө дүргөдөдө арганы бээр.

Хөдөөдө чүдөдөдө боттандырыңа барык 60 хуу өдө. 1960 чылда хөдөөдө чүдөдөдө («Б» бөлүк) боттанды-рыңа 1940 чылдазын-биле дөдөдөдө үш чартык каттап өдө. Алдыгы беш чылдың плавнын боттандырыңа түндө-дөдө 1960 чылда Совет Эвилели Англияны, Францияны болгаш Барың Германияны амыг үгө калы боттандырыңа үндөдөдө хей калы, электростанцияны, цементин, оттулар чутуу боттандырыңа үндөдөдө. Улаустун про-дукцияны боттандырыңа хөмчөдөдөдө талазы-биле Совет Эвилели Американы Калыткан Штаттарыга элени чот-кушагай бээр.

Бистин партияны кара металлургияны кезөөдө онза чу-гула улау-тур боттандырыңа дөдөдөдө болгаш санап турар, улау ажил-агыйның бүгү адыралының хөгжүдөдөдө алы-мында барып оң хамараш.

Кара металлургияны боттандырыңа чедип алдыган депшип дыка көдүрү сорулгалы бис алдыгы беш чылда салып тур-ар бис. 1960 чылда бистин чуртувуска барык 53 миллион тонна азы 1940 чылдазында 3,6 каттап хөдө; 68 миллион 300 муу тонна азы 1940 чылдазында 3,7 каттап хөдө; 202 миллион 700 муу тонна азы 1940 чылда-зында 4 каттап хөдө прокаты боттандырыңа үндөдөдө.

Ычалаа-даа херек кара металлургияны боттандырыңа үндөдөдөдө хөмчөдөдөдөдө өдөдөдө. Алдыгы беш чылда металлуртар холуксаалы болгаш шоолау холуксаа чок каннарын, электростанцияны болгаш шынарын металлур-гия еске-даа хөмчөдөдөдө боттандырыңа дыка көдүрү улау-тур, ол чорук улау ажил-агый болгаш камгалаа тала-зы-биле улау улау-тур боттандырыңа. Ол ышкаш металлур-гияны сораментиниң дыка калыаарты болгаш прокатын өң-не камгалаа чикж хөмчөдөдөдө боттандырыңа үндөдөдөдө хөмчөдөдөдө апар. Бо бүгү чүдөдө металлуртар курааы-рыңа өң ажитыг кылдыр ажилгаар, машиналарын болгаш металл конструкцияларын деңгелин чигидер, өң-не бол-базыраңгай дерилгелерин тургузар арганы бээр.

Бешки беш чылда металлуртар ажилдап тур

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ XX СЪЕЗДИЗИ

Эш Н. А. БУЛГАНИННЫҢ илеткелиниң уланчызы

Ыш үлөтүрүүнү дугайында, Совет Эвилели—арга-мын-жураларынын талазы-биле делегейде эң-не бай чурт. Ыш беткелини бисте улуз кемчээлдерин чорутуу турар. Чикээ, өрткөн чылын 300 миллион кубометр хире тулуг мыжын беткезээр, сөөртүп алган.

Ынчалзажок ыш материалдарын бистер хамыктыг мурунда кончуг кам чок чарыгдан турарымыстан олар бисте чедиппей турар. Делегейде чалгыс-даа чурт арга-мыншты бис дег төтөгөлейин турар. 1 миллион рубльдин тулуг-монтаж ажыдарына бистин тулугуларынмыс 480 кубометр тулуг материалын чарыгдан турар, ынаага, чикээ, бистин өнүктөрүшкө — улуз демократиянын чурттарында, ол чарыгдан дык өзөөш.

Барга ээчегде бетонну болгаш демпр бетонну эң калбаа-биле ажылаарынын күсели-биле мыншты камнар терек.

Улуз айма-агыйын ыш-биле хандырында үзүктө-лүшкүлүгүн кол чыдаагынаарынын бирөөн болза, мыншты кол беткезекчи—Ыш үлөтүрүүнү министр-ствоонун планын үзүктүп күстөспей турары болур. Чүг-де бешки беш чылдын чылдарынын дүргүзүндө ол Минис-терство улуз айма-агыйында 80 миллион кубометр хире тулуг мыжын чедир бербөөш.

Оон-биле кады, Ыш үлөтүрүүнү министрствоонун бу-дүргөсү сүтүрүп хөгжүдериңе үзүктүчүн дуазын көр-гүзүп келген болгаш көргүзүп-даа турар. Сөөлүг беш чылда ыш үлөтүрүүгө 12,5 миллиард рубль капитал салын-кын салдыган. Ыш беткезекчи кол чорутууларын механизастары дык улгаткан. Ынчалзажок Ыш үлөтү-рүүнү министрствоо хай күш үнөр дузалаар ажыларын ам-даа багы механизастар турар болгаш моон ужурунда аргада хай-хей ажыларын хол-биле ажылап турарлар.

Алдыгы беш чылда тулуг мыжын сөөртүп азырынды кемчээлин Ыш үлөтүрүүнү министрствоонун талазы-биле кол нургулаа хай мыншты районнага 42 хуу уа-гатырары болгаш ол черлерге ыш хирээлериң дык хөгжүдериң көрүп турар.

Ыш үлөтүрүүнү эң чутула соруглазы болза, ыш бет-кээр ажыларын комплекслиг механизастарын доозары, доктаамал ажыларын калпар-биле аргада бүгү чылда ажы-лаарың шилчире болур.

Ыш үлөтүрүү-биле сазын болгаш ыш болбаазырадып кылар үлөтүрүп сыйры холбаган.

Алдыгы беш чылда чаз целлюлоза заводтарынын, картон фабрикаларынын тулушкуну калбартыры болгаш ажы-лап турар элөөн хай целлюлоза болгаш сазын кылар бүгү-дүргөлериң чазартып кылары айтыткан, ол чорук целлю-лоза болгаш сазын бүдүрүп үндүрерин дык көүдөлдөр арганы бөөш. Типография болгаш согуш сазынын бүдүрү-п бүдүрүлгөсүн чазартып азыг катап, а картон бүдүрүп — 2,8 катап улгаткан турар.

Моон мурунда беш целлюлоза заводтарын болгаш сазын фабрикаларын нургулаа мыншты районнага тулуп ба-за хай сазын сазынын болгаш картоннарын чуртук-ырак-улак бүгү чүктөрүнчө сөөртүп турган бис. Алдыгы беш чылда кымырштын улуз курааларын ажылап турган, ыш чок районнага-даа целлюлоза болгаш картон бүдүрүп бүдүрүлгөсүн тулушкуну калбартып турар ужурут. Ол чорук чуртка картонну болгаш сазынын кемчээлин көүдөлдөр болгаш ол продукцияны ырак черле-же сөөртүрүп кызырар арганы бөөш.

ҮЛӨТҮРҮГЕ ТЕХНИКТИГ ДЕШШИЛГЕ ДУГАЙЫНДА

Мурундагы беш чылдарын чылдарында үлөтүрү бүдү-рүлгөсүн техниказы бисте улуз хөгжүдериң алган. Ын-чалзажок ол ам ыракта-ла четпестей берген. Техника чалгыс-терге туруп шыдаас болгаш үргүчү бургулар хөгжүрү-үжүрүт. Чаа техниканы чүгө калбаа-биле негептерин тур-гаш, күш-ажымды бүдүрүчүлүгү кыска хуулаарга дык көдүрүп, бүдүрүлгөсүн кемчээлин улгаттырып шыдап бис. Үлөтүргө улам ындагы техниктиг депшилгени талазы-биле Директиваларын төлөвилелди айтканга соруглаар ычанган оза чутула ужу-дузанын болуу турар.

Партия, совет болгаш айма-агый организацияларынын үлөтүрү талазы-биле эң-не чутула соруглазы болза улуз айма-агый планарын күсөдериң-биле чергелетип, бүгү-дүргөсүн техниктиг депшилге бүгү кемчээр-биле бедери, техниктиг депшилге дөш мотат-шылг чок демисежири бо-лур деп Төп Комитеттин ияль Пленуму айткан.

Амгы үе-чалада үлөтүргө техниктиг депшилге чүдөн илеретинер!

Техниктиг депшилгедө электржилиге-биле үзүбөс ха-рызаалыг болгаш хамыктыг мурунда, машиналарын бол-гаш дериг-херекселдерин паркын доктаамал сайыраңгай-жандырып, бүдүрүлгөсүн эң-не сайыраңгай технологиянын, бүдүргө чорутууларын комплекслиг, механизастарын болгаш автоматизастарын негептеринден, чиг-от болгаш энергетиктиг бар курааларын эң-не долзу-биле болгаш ажыкты кыдыр ажылаарында, бо бүгүгүн түннелди бедик шынарлыг продукциянын бүдүрүп үндүрерин үзүктө-чө көүдөлдөрдүн илереткелер.

Ынчалзажок техника—машиналар, станоктар болгаш өс-ке-даа дериг-херекселдер айма-херетин чүгө чалгыс та-лазы-дыр. Ол техниканы шын ажылаар, техниктиг деп-шилгени дүргө темпелерин хандырап дык, бедик мерге-жилиг ажыкчыларын, техниктерин, инженерлерин, өртемденерин калпарын беткээр дугайында доктаамал сатып саары, өртемн үзүктө чок хөгжүдери, бүдүргөсүн организацияларын сайыраңгайдыры аржөөс чутула.

Техниктиг депшилгедө бистин улуз чедипшиктерини көргүзүп турар эвөөс чикестерин чутулап болур-даа турган ийи. Ынчалзажок бөгүн оң дугайында чутула бол-бас ужурут. Ам бо херекте четпестерин чалдыраарыч-ку-женишкенин мөөчүлери болгаш алдыгы беш чылда улуз айма-агыйнын бүгү адырларын техниктиг дүргө деп-шилгени хандыраары терек.

Бистин машиналарызыстың болгаш дериг-херекселдериниң паркынын дугайында айтырдым агазын.

Бистин бүдүргөлериңиң бири болгаш ийи беш чылдар-да ол үени-биле алырга, эң-не сайыраңгай дериг-херексе-лер-биле деринген турган, оларын элөөн кемчээлдиң-биле даштыкылап сөөртүп эжел турар. Ол үенд бөөр 20 ажык чылдар өрткөн. Үлөтүрүп чаз дериг-херекселдер-биле хан-дырын дайын үзүндө шоолуг эвөө кемчээлдерге чоруткан. Дайын сөөлдөгү үе дериг-херекселдерин паркы чаз станоктар-биле болгаш машиналар-биле негешкен, ыналза-жок бир миңтада бүдүн чартык — ийи муң дүргөдө-биле өргилер бистин агы станоктарымыс бодалга, минутада 150—400 дүргөдө-биле өргилер ажылаар эрн тозары ста-ноктары бистин станок паркымыс ам-даа хей. Чартык ав-томаттар болгаш автоматтар, чоңдур, машина дистерин ажылап кылар болгаш хонгаар агы үенин станоктары, а ол ышкы дарганалга-таптага машиналары бисте ам-даа четпес.

Бистин заводтарызыстың шуткулаа дериг-херексели агы үенин депшилгенин хондул турар. Бистин машина тулуш-кун бүдүргөлериңиң кол-ла деринген шуткулаа ма-

Алдыгы беш чылда ыш хандыраарынын барык чартык бенин картон хандыраары-биле сөзүр төлөсө, картон хан-дыраары бүдүрерин сазын үлөтүрү делегем-биле калбар-тыр ужурут. Ынаа болзувуса, бис чыл бүгүдө 7 милли-он кубометр хире мыншты камнап алыр бис.

Алдыгы беш чылда чик болгаш аш-чем үлөтүрүүнү бүгү адырларын бүдүргөсүн делегем-биле калбартыры-нын соруглазы шиптирлеткен турар ужурут. Оон-биле үлөтүрү болгаш аш-чем бараанынын үзүктө чок садылаашкынын хандыраарына бургулар чаз улуз базын ычынган турар. Ону кылырына бүгү чүдөлдөр бар.

Дүргө хөгжүп турар аар индустрия чик үлөтүрүтү ажылап-даа, чаз туттуну-даа турар бүдүргөлериңиң тех-ника талазы-биле болбазыраңгай машиналар, дериг-херек-селдер болгаш апаратура-биле хандырап апар. Өскө талазы-биле, келээ айма-агыйнын бүгү адырларын көрү-лүштүкү чик болгаш аш-чем үлөтүрүүнү пөс-тазын, хом-шын, аш-чем, эрт-сүт, консерва кылар болгаш өскө-да адырларын келээ айма-агый чиг-отин бүгү хевирле-ри-биле хандыраары дык улгаттырар арганы бөөш.

Аш-чем үлөтүрүүнү ажылаачылары эрт болгаш эрт продуктуларын, үс, быштак, сүт болгаш сүт продуктула-рын, балык болгаш балык продуктуларын, чигир болгаш кондитер кылыларын, а ол мынш консерваларын бүгү хевирлерин бүдүрүп үндүрерин улуз кемчээлдерге көүдө-лөр ужурут. Оон-биле холбоштыр хонгарырга-даа, район-нага-даа келээ айма-агый чиг-отин беткезекчиң чаз хай-хей бүдүрүлгөсүн тургузар апар.

Калбак хергелелдиң үлөтүрү бараанынын бүдүрүп турар бүдүргөлериңиң ажылаачыларынын мурунда чутула со-руглаар салдыган. Олар ийи болгаш дараагыг кымыл-лар бүдүрерин бүдүн чартыктан ажыг катап калбартыр, аш пестерин болгаш мыншты негешкел догу хандыраары-май турар дүгөн кылап пестерин бедик сорттарын бү-дүрерин дык көүдөлдөр ужурут.

Кымыл болгаш синтетиктиг волонкуну бүдүрерин оза улуз кемчээлдерин калбартыр. Алдыгы беш чылда кымы-л волонкуну бүдүрерин бети дөргө үш катап, а синтетик-тиг волонкуну — беш катап көүдөлдөр херек.

Шактар, чалаг тергелер болгаш мотоциктер, дарааныр болгаш хен чурр машиналар, радиоприемниктер болгаш култура-амыдаарга херетик болгаш айма-агый херек-селдерин өскө-да чүдөлдөр ышкы бараанынын бүдүр-ерин улуз кемчээлдерге көүдөлдөр турар ужурут.

Үлөтүрү бараанынын бүдүрерин калбартыры-биле ка-ды чик үлөтүрүүнү ажылаачылары ботанын продук-циянын шынарын дык экижидерин болгаш оларын чо-гуур өйдүнө бүдүрүп үндүрерин хандырап ужурут. Чоп иштик-даштык хептерин, иштирин чогуур өйдүнө, се-зонунда садып алыр арганы болгаш турар ужурут.

Чик болгаш аш-чем үлөтүрүүнү бүгү адырларын ажылаачылары бүдүргөсүн күч-шыдаарын ажылаа-рын дык экижидер, муракчы технологиянын бүгү кемч-елер-биле негептерин, бүдүргөсүн чиг-отин чарыгалын дык кызырар хуулаагы.

Үлөтүрүтү түс-түс адырларын аайы-биле алдыгы беш чылдын кол соруглаары мындыр-дыр, эштер.

Машиналар агы үенин чартык автоматтыг болгаш автомат-тыг шуткулаа машиналарына бодалга, 3—4 катап эвөөш бүдүрүчүлүгү болуу турар.

Алдыгы беш чылда машина тулушкуну металл ажы-лап кылар болгаш шуткулаа дериг-херекселдерин паркын, чик болгаш аш-чем үлөтүрүүнү технологияны деринши-кин, транспортка шипчелдер составы, келээ айма-агый тракторлар болгаш машиналар паркын элөөн чазартып ужу-рут бис.

Чаз дериг-херекселдерин негептерин тургузары-биле чер-гелетип, бар паркты чазартыры дөш, ажылап турар дериг-херекселдерин бүдүрүчүлүгүн улгаттыры дөш шиптир-лг ажылаар херек.

Ажыды чигилер болгаш дүргөдөр эң-не күчүлүт мотоп-тар база таарыштырларга-биле машиналарын болгаш ме-ханизмдерин дерин чорук станоктарына база машиналарын бүдүрүчүлүгүн дык улгаттырар. Ынчалзажок дериг-херек-селдерин чазартыры болза чогууру-биле ам-даа калбарбаан. Дериг-херекселдер берип турар министрстволар болгаш за-водтар дериг херекселдерин чазартып деп турар заводтарга бо талазы-биле эвөөш дузалап турарлар, оон ужурунда ол заводтар бүгү ажылар болган чок-ла боттарынын күштери-биле чартык кураары байддылг чорутуу турар. Ынчал-за-даа ол бенин элөөн эки ажыкты берип турар.

Чикээ, 20 ажык чылдарда ажылап келген токарлык чар-тык автоматтыг бири полигоник заводна чамдык көсөк-терин конструкторыңиң экижидерин, ол чорук ажыдын дү-ргөдөктөн чурттарымыс станоктары мынштыр арганы бер-ген. Оон түннелди станоктарын бүдүрүчүлүгү 25 хуу өскөн болгаш үрей кылар чорук дык кызырыган.

Дериг-херекселдерин чазартыры—чүргөсүн улуз чутула херээ. Партия болгаш айма-агый организациялары бо ай-тыртык кичээлгени күштелдирер хуулаагы.

Бүдүрүлгөсүн чаз, эң сайыраңгай технологиянын нег-терин талазы-биле алдыгы беш чылда улуз ажыды чоруд-дар апар.

Бо соруглааң дайы хире чутулазын моон алаанда чик-елден көрүп болур.

Экижидер кайды болгаш шойну доурастан кылап хеп-терге шутку кылар өргөжирөөн биче бүдүрүчүлүгү техно-логиянын болгаш демприн хостуг метод-биле маскарла та-птарынды технологиянын машина тулушкуну элөөн каш бүдүргөлериңиң ам-даа ажылап турар. Ындыг техно-логиялыг турга, күш-ажымды хай чарыгаларын үндүрерин болгаш көсөктерин дагы катап ажылап кылары чалаш чок, ол чорук хай хонгарыг артыкчыларын болдуруп турар.

Оон-биле чергелетип, шуткулаа болгаш демприн тап-тап беткезекчиң чаз, муракчы мотоптарын элөөн хай за-водтарга шипчелден алган, ол методтар күш-ажымды бүдү-рүчүлүгүн элөөн каш катап бедир болгаш металлды узуу-биле камнаар арганы берип турар. Ынчалзажок бо чаз ме-тодтарын бүдүргөсүн оожук негептерин турар.

Өскө бир чикээ. Амгы үеде экижидер кайны шой хеп-лелдерге кулуп турар. Оортан алыткан экижидерин баштай бляжигилерге, а оон сонда сорттар азы азы дем-пр кылар прокат станнарга таптайды кылар.

Ындыг турбуже, кайны үзүктө чок беткезек кударынын чаз арганы «Куросе Соромов» завод болгаш Ново-Тульски-нин металлургия заводтары шипчелден алганнар, ынаа кылгаш, алдыган экижидерин шой хевилелдерге ку-шайн, оларын бляжигилерге таптайды чокка шут-ла сууга кандан прокат кылырында беткезек турар.

Бир эвөө бо депшилгелг арга-биле кан экижидерин 1960 чылда 12—15 миллион тоннага чедир болза, ол черде бот-танып болур, Куртехниканын санашкыларын езулар алырга, прокатын алыр барык бир миллион тонна чедир көүдөлдөп, оортан ийи миллиард хире рубльди камнап а-п болур.

Кайны үзүктө чок кударына өргөжөк чутула немелде дериг-херекселдерин өртөс бир чыл четпээне чедир эгит-тер. Оон анда, кудула салбыраарында ажыкчыларын хол-биле кылар аар күш-ажым уукулатырар, кан экижид-тер пестерде ажылап турарларын саны эвөөжөө болгаш ол күжүнү чарыгалы кызырар.

База бир чикээ. Чуга аш демпрлерин улуз нургууун ка-ра металлургиянын бүдүргөлериңиң өргөжирөөн, механиз-астатынмаан арга-биле бүдүрүп турар, ол арганы езулар бир тонна чуга демприн ийи-биле прокаттарынга, келек-торгөсүн болгаш сорттарынга 40 хире кижик-шак негет-тер, а бир тонна чуга демприн ийи-биле чайырларынга—20 килограмм аш коргучун чарыгаларын. Ындыг турбу-же, чуга демприн сөөк хевээр прокаттарын болгаш электр күжү-биле чайырларын талазы-биле Запорожсталь за-водта шипчелден алыткан элөөн сайыраңгай технологияны чорудула хай күш үндүрер чорукту 25—40 катап кызы-раарын хандырап болгаш аш коргучуну чарыгалын ийи бүдүн чартык катап эвөөжөр.

Алдыгы беш чылда технологияны чорудулаарга электр-жилигени болгаш химиян калбаа-биле негептерин, радио-активтиг хереленишкенин үлөтүргө, мыншты матери-аларын шынарын хынаарына болгаш бүдүргө чоруту-ларын башкаарына улам ийи ажылаар талазы-биле ажыларын калбартыры өргөжөк чутула.

Депшилгелг технологияны чорудулаар күш-ажымды бүдүрүчүлүгүн дык бедик, продукцияны бот-үзүсүн чиг-гедир болгаш шынарын экижидер. Муракчы технологияны бүдүргөсүн шиптирлг-биле болгаш дүргөсүн-биле негеп-тер херек.

Аар болгаш хай күш үндүрер ажыларын механизастары техниктиг депшилгенин чутула улазынышкыларын бир-рөөн болуу турар.

Механизмдерин бүгү кемчелер-биле хөгжүдериңиң өргө-жөк чутулазынын дугайында айтыртып партия болгаш Чазак моон мурунда-даа тургузуп турган. Бо талазы-биле хай чүдөлдөр кылдыган. Ынчалза-даа бүдүргөсүн механиз-астарын деннел бисте ам-даа четпес болгаш хол-биле кы-лар ажыларын үлүг-хууу турар.

Хөмүр даш үлөтүрүүнү дугайын мааза чутулап турду. Дайын сөөлдөгү чылдарда ол шынал-ла хай санын чаз техниканы алган, ыналза-даа ол техниканы ажылап тур-арында четпестер ам-даа хай. Ол четпестерин эң улуз—комплекслиг механизастарын кошкы негептерин турары бо-лур. Оон ужурунда хай күш үнөр чамдык чорудулаар техно-логияны талазы механизастымаан артып турар. Хай санын бустары машиналар, комбайннар болгаш өскө-даа техни-ка бар турбуже, хөмүр даш үлөтүрүүнү күш-ажымды бү-дүрүчүлүгүн чамдык, а хөмүр даштын бот-үзүсүн бедик бо-луп турарынын чыдаагынаарын бирөөн мыда болуу тур-ар.

Үлөтүрүтү өскө-даа элөөн хай адырларында, транспор-та болгаш тулуга комплекслиг механизастынын талазы-биле херек оон дөргөлейин турар.

Комплекслиг механизастынын негептеринде жокулаш-кынар кодууна-ла кол болгаш дузалаар технологияны чор-удулаарына хазар тулуп турар машиналарын өргөжөк чутула комплекслигтерин элөөн каш бүдүргөсүндө бисте ам-даа тургустуунамын болуу турар дөргөсүн демдөсө херек. Машина тулукчулары бо чутула соруглазы шип-тирлерин алдыгы беш чылда хонга шутт алыр ужурут.

Ажыларын механизастарын темпелерин улуу-биле күштелдирерин, үлөтүрүтү бүгү адырларынга кол бол-гаш дузалаар чорудулаарын комплекслиг механизаста-рын улуз кемчээлдерге чорударынын өргөжөк чутулазын Директиваларын төлөвилелди оозаап демдөсө турар; кедерей хай санын ажыкчыларын агы үеде шипт-тур чүдүрүлгө-дүргөсүн ажыларын комплекслиг ме-ханизастарынча онза кичээлгени салдыны турар.

Техниктиг хөгжүдериңиң механизастыга деннөсө элөөн бедик, дараадыгы чазын болза бүдүрүлгөн автомат-чылары болур.

Автоматчылаа деп чүд дөргө, аар ажылап хостанып, кодууна-ла ажыктын чоруп турарын контроллар хуула-гелг ажыктын кичижин күш-биле кылар ажылы эң-не эвөөн чарыгалыг болуу турга боттанып бүдүргөсүн чоруду-лазы-дыр. Автоматчылаанын ачылында чалгыс азы элөөн каш ажыкчыларын дык хай машиналарын болгаш механизмдерин башкарып болур. Автоматтык турга, ажыктын кичижин күш-ажымдын характерин чазартып болгаш ону ынайткан тууду-на ажыктын кичижин ажылы техника болгаш инженер кичижин ажылычче улам чокушугура.

Бүдүрүлгөн автоматчыларын калбаа-биле негептерин чор-ук күш-ажымды бүдүрүчүлүгүн туруп көрбөөн өздө-лөсүн перспективаларын ажыда болгаш социализмдин байддырады ажыктын чоңарын култура-техниктиг деннелгени бедиринге дузалап турар. Оон анда, авто-матчылаа болза продукциянын шынарын экижидер болгаш оон бот-үзүсүн чигилерин хандырап, а ол ышкы бүдүргө чорудулаарынын бижырмаалыг болгаш үзү-түлүшкүн чок чоруп көүдөлдөр турар.

Атомнуг установкаларга, а ол ышкы химиянын база үлөтүрүтү өскө-даа адырларын элөөн хай бүдүргөсү-нелди кичижин шутт башкарып шыдааы чорудулаарын чүгө автоматчылаанын дуазы-биле башкарып болур.

Автоматчылаанын чүвү берип турарын Днеприн гир-роэлектрстанциянын чижелден көрүп болур, мыда 650 муң киловатт ният күчү-шылдыг 9 гидротурбиналарын болгаш станциянын өскө-даа элөөн каш механизмдерин ээ-чеге чүгө азы дежурныйлар башкарып турар. Узбегне-р-гоңу Орджоникидзе каскадына ийи-үш дежурныйлар чак-гыс черден дөт гидростанцияларын башкарып турар.

Машина тулушкуну заводтарын автоматчылаа бедик экономикалыг ажыкты берип турар. Амгы үенин бисте боз автоматтыг шуттуулаа шугунары ажыкчыларын саз-нын барык 5—10 катап кылар болгаш кымыларын ажы-лап кылырынын ажык шалы база ол-ла хире эвөөжөр арганы берип турар. Автоматчылаанын үлөтүрүтү бүгү адырларынга хергелзөн турар ужурут. Бо соруга аар-даа, чикээ-даа, аш-чем-даа үлөтүрүлгөсүн мурунда туруп тур-ар.

Автоматчылааны боттандырырга автоматтыг санаш-кынын машиналарын онза чутула ролду ойнаар ужурут, ол машиналар боттары-ла бүдүргө чорудулаарынын эң-не ажыкты чуртук тодарапкан, ону боттук болдуруп, а ол мынш продукциянын шынарын талазы-биле оонаалар-нын доктадып тургузар база контроллар болулар.

Мынчанган, автоматчылааны хөгжүдери дүргөсө улуз ужу-дузалап. Ындыг турбуже, министрстволарын

болгаш ведомстволарын талазында бо чутула херекте ам-даа чогур кичээлгени салдынып турар.

Директиваларын төлөвилелди бүдүргөсүн чорудулаа-рын автоматчылаанын үлөтүргө калбак кемчээлдерге негептеринин, түс-түс агрегаттарын болгаш операциялар-ын автоматчыларын бедерин, технологияны чорудула-ларын автоматчыларынча болгаш бүрүн автоматтыккан бү-дүргөлериңиң тургузарынча дүргөсүн шиптирлгенин соруглазы салдыган, ол чорук күш-ажымды бүдүрүчүлүгүн кемчээл чок бедир арганы бөөш.

Министрстволар болгаш Куртехника автоматчылааны улуз айма-агыйнын бүгү адырларынга негептерин дөш эң шиптирлгит кемчелерин чорудар ужурут.

Дериг-херекселдерин паркын чазартыры-биле, бүдүргө-сүн технологиянын сайыраңгайдыры-биле, механизасты-нын болгаш автоматчылаанын негептерин-биле чергелеш-тир чаз-чаа машиналарын, дериг-херекселдерин, матери-алдарын болгаш өскө-даа кымыларын шынарын бедир, оларын өртемниң болгаш техниканын сөөлүг чедипшиктерин езулар кылырын чедип алыр, ынаага машиналар-нын, дериг-херекселдерин болгаш материалдарын өргөжир-калган хевирлерин бүдүргөсүн эй-шанзаа чазылар болгаш чаз-чаа хевирлер-биле сөзүр соруга туруп турар.

Бистин экономикалыг чамдык келнелди социализм үзүндө техника мораль талазы-биле эвөөс дээр өртөсө ууру теория барып чутулаар херек. «Улуз Совет Эпикто-педияны» арынарыңче бенин шугуру кире берген ол хо-ралыг теорияны сурталчалары «машиналарын «мораль талазы-биле элөөн» чүгө капиталистиг айма-агыйга турар, а социалистиг айма-агыйга «техниканын хөгжүдөс» «мор-аль талазы-биле элөөн чорукту» болдурап турар» бол-гаш кол фондларын амортизацияны ол элөөн чорукту өрөңгү көрбөй турар» деп байдатып турарлар (УСЗ том 2, арын 291). (Залда шимээрзэжикин).

Шак мындыг «теория» төгөлчөк чорукту болгаш кон-серватизмни шынарында бараан болуп турарын көрүп каары берге эвөө. Ол «теория» болза бистин чуртуктугун муракчы бүдүргөсүндө чедип алганы дөш техни-тиг деннелгени дүшпөс өргөжиреп калган дериг-херек-селдерин социалистиг ниятлелде ажылаары ажыкты диг-лээр чорукту байдатыр дөш соругламы. Ынчалза чаз техниканы негептеринин херөөдөн жокулаары—шип-ти-нин күш-ажым чарыгал-төт